

O'ZBEKISTON MUSTAQILLIGI DAVRIDA TARIXIY MEROSNI TIKLASH VA MUHOFAZA QILISH SIYOSATI

Jaxongir Rustamaliyev Fakhriddin o'g'li

Student of Kimyo international university

in Tashkent Namangan branch

E-mail: jaxongirrustamaliyev@gmail.com

Tel: + 99890 554 9003

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola O'zbekistonning mustaqillik davridagi tarixiy merosni tiklash va muhofaza qilish siyosatini atroflicha tahlil qiladi. Mustaqillikning ilk yillaridan boshlab, milliy o'zlikni anglash va madaniy qadriyatlarni tiklash mamlakat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Maqolada ushbu siyosatning asosiy tamoyillari, amalga oshirilgan chora-tadbirlar, shuningdek, erishilgan yutuqlar va duch kelinayotgan muammolar ko'rib chiqiladi.

Tadqiqotda sohaga oid qonunchilik bazasining rivojlanishi, investitsiyalarning jalb qilinishi va turizm sohasining rivojlanishiga madaniy merosning ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, mustaqillik, tarixiy meros, madaniy meros, restavratsiya, muhofaza qilish, turizm, muzeylar, milliy o'zlik.

АННОТАЦИЯ

В данной статье представлен комплексный анализ политики Узбекистана по восстановлению и охране исторического наследия в период независимости. С первых лет независимости осознание национальной идентичности и возрождение культурных ценностей стали одним из приоритетных направлений политики страны. В статье рассматриваются основные принципы этой политики, принятые меры, а также достигнутые успехи и возникшие проблемы.

В исследовании анализируются развитие законодательной базы в данной области, привлечение инвестиций и влияние культурного наследия на развитие туристической сферы.

Ключевые слова: Узбекистан, независимость, историческое наследие, культурное наследие, реставрация, охрана, туризм, музеи, национальная идентичность.

ANNOTATION

This article provides a comprehensive analysis of Uzbekistan's policy of restoring and protecting historical heritage during the period of independence. Since the first years of independence, the awareness of national identity and the restoration of cultural values have become one of the priority areas of the country's policy. The article

examines the main principles of this policy, the measures taken, as well as the achievements and challenges faced.

The study analyzes the development of the legislative framework in the field, the attraction of investments, and the impact of cultural heritage on the development of the tourism sector.

Keywords: Uzbekistan, independence, historical heritage, cultural heritage, restoration, protection, tourism, museums, national identity.

KIRISH

O'zbekiston boy va qadimiy tarixga ega bo'lgan mamlakatdir. Bu hudud ming yillar davomida turli sivilizatsiyalar, madaniyatlar va imperiyalarning chorrahasi bo'lib xizmat qilgan. Buyuk ipak yo'lining markaziy qismlaridan biri sifatida uning madaniy merosi nafaqat mintaqaviy, balki jahon miqyosida ham ulkan ahamiyatga ega. Samarqand, Buxoro, Xiva kabi shaharlar o'zining me'moriy yodgorliklari, Islom sivilizatsiyasining buyuk allomalari qoldirgan ilmiy va ma'naviy merosi bilan butun dunyoga mashhurdir. Biroq, sovet davrida milliy o'zlikni anglashga va tarixiy xotiraga bo'lgan e'tibor ma'lum darajada cheklangan edi. Mustaqillikning qo'lga kiritilishi (1991 yil) O'zbekiston uchun nafaqat siyosiy va iqtisodiy mustaqillikni ta'minladi, balki milliy qadriyatlarni tiklash, tarixiy merosni qayta kashf etish va unga yangicha baho berish uchun ulkan imkoniyatlar ochib berdi.

Mustaqillik yillarida O'zbekiston hukumati tarixiy merosni asrab-avaylash, tiklash va targ'ib qilishni davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgiladi. Bu siyosatning tub mohiyati milliy ruhni uyg'otish, o'tmish bilan mustahkam bog'liqlikni ta'minlash va yosh avlodni boy madaniy-tarixiy ildizlarimizga hurmat ruhida tarbiyalashdan iborat edi. Ushbu maqolaning maqsadi O'zbekistonning mustaqillik davridagi tarixiy merosni tiklash va muhofaza qilish borasidagi siyosatini chuqur tahlil qilish, amalga oshirilgan ishlar ko'lamini baholash, erishilgan natijalar va kelajakdagi vazifalarni yoritishdir. Bu jarayon nafaqat madaniy ahamiyatga ega, balki mamlakatning xalqaro imijini mustahkamlash, turizm salohiyatini oshirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O'zbekistonning mustaqillik davridagi tarixiy merosni tiklash va muhofaza qilish siyosatini o'rganishda turli manbalarga tayanildi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu mavzu mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilarning diqqat markazida bo'lgan. O'zbekistonlik olimlardan A.

Qayumov¹, B. Ahmedov², E. Rtveladze³ kabi tarixchilar o'z asarlarida O'zbekistonning boy madaniy merosining ahamiyatini va uni asrab-avaylashning tarixiy zaruratini chuqur asoslab berganlar. Mustaqillik davridagi dastlabki izlanishlarda asosan madaniy meros ob'ektlarining ro'yxatini shakllantirish, ularning holatini baholash va restavratsiya ehtiyojlarini aniqlashga e'tibor qaratilgan.

Keyinchalik, Sh. Sirojiddinov⁴, M. Saidjonov⁵, Z. Islomov⁶ kabi tadqiqotchilar mustaqillik yillarida qabul qilingan qonun hujjatlari, davlat dasturlari va loyihalarini tahlil qilib, ularning amalga oshirilish mexanizmlari hamda erishilgan natijalarni yoritib berishgan. Jumladan, "Madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risida"gi qonun (2001 yil), "Davlat madaniy dasturlari" va "Turizmni rivojlantirish konsepsiyasi" kabi hujjatlar tahlil qilinib, ularning madaniy merosni asrab-avaylashdagi roli yoritilgan. Xorijiy tadqiqotchilar, jumladan, Fred Starr, Stephen Jones kabi olimlar ham Markaziy Osiyo, xususan O'zbekiston madaniy merosining jahon sivilizatsiyasidagi o'rnini va uning zamonaviy davrdagi muhofazasi masalalarini o'rganganlar. Ular asosan YUNESKO bilan hamkorlik, xalqaro grantlar va loyihalarning amalga oshirilishini tahlil qilganlar.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zbekistonning mustaqillik davridagi tarixiy merosni tiklash va muhofaza qilish siyosati kompleks yondashuvga asoslangan bo'lib, bir nechta asosiy yo'nalishlarda faol olib borildi. Bu jarayon milliy o'zlikni anglashni kuchaytirish, madaniy turizmni rivojlantirish va xalqaro hamkorlikni kengaytirishga qaratilgan edi.

1. Qonunchilik bazasining takomillashtirilishi: Mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab, madaniy merosni himoya qilishga qaratilgan qator qonun hujjatlari qabul qilindi. "Madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risida"gi qonun (2001 yil) bu sohadagi asosiy normativ hujjat hisoblanadi. Shuningdek, Prezident Farmonlari va Vazirlar Mahkamasining qarorlari bilan turli davlat dasturlari tasdiqlandi. Misol uchun, "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 13-dekabrda PQ-3433-sonli "O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi huzuridagi Madaniy meros departamenti faoliyatini takomillashtirish to'g'risida"gi

¹ Qayumov, A. — O'zbekiston madaniy merosi durdonalari — Toshkent: Sharq, 2005, b. 15-30.

² Ahmedov, B. — O'zbekiston tarixi: manbalar va tadqiqotlar — Toshkent: Fan, 2001, b. 45-60.

³ Rtveladze, E. — O'zbekiston qadimiy sivilizatsiyalar chorrahasi — Toshkent: San'at, 2007, b. 80-95.

⁴ Sirojiddinov, Sh. — Madaniy merosni asrashning huquqiy asoslari — Toshkent: Adolat, 2010, b. 25-40.

⁵ Saidjonov, M. — Muzeilar va madaniy merosni targ'ib qilish — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2015, b. 50-70.

⁶ Islomov, Z. — O'zbekiston turizmi va madaniy merosning roli — Toshkent: Yangi Asr Avlodi, 2018, b. 100-120.

qarori" kabi hujjatlar sohadagi institutsional tuzilmalarni mustahkamlashga qaratildi. Bu hujjatlar madaniy meros ob'ektlarini ro'yxatga olish, ularni davlat himoyasiga olish, ulardan foydalanish tartibi va javobgarlikni belgilab berdi.

2. Keng ko'lamli restavratsiya ishlari: O'zbekistonning mustaqillik davridagi eng muhim yutuqlaridan biri minglab tarixiy ob'ektlarda olib borilgan keng ko'lamli restavratsiya ishlari. Samarqanddagi Registon maydoni, Buxorodagi Poi Kalon majmuasi, Xivadagi Ichan qal'a, Shahrisabzdagi Oqsaroy qoldiqlari kabi jahon ahamiyatiga molik yodgorliklar kapital ta'mirlandi va asl holatiga keltirildi. Bu ishlar nafaqat o'zbek ustalari, balki xalqaro tashkilotlar, jumladan, YuNESKO va ICOMOS ekspertlari bilan hamkorlikda amalga oshirildi. Har yili davlat budjetidan va turizm daromadlaridan katta mablag'lar ushbu maqsadlarga yo'naltirildi.

3. Muzeylar faoliyatining modernizatsiyasi: Madaniy merosni targ'ib qilishda muzeylar alohida o'rin egallaydi. Mustaqillik yillarida O'zbekiston muzeylarining moddiy-texnik bazasi sezilarli darajada yaxshilandi. Yangi muzeylar ochildi (masalan, Termizdagi Arxeologiya muzeyi), mavjud muzeylar esa zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlandi. Ekspонатlarni raqamlashtirish, interaktiv displeylarni joriy etish orqali muzeylarga tashrif buyuruvchilarga yanada qiziqarli va informativ muhit yaratildi. Bu esa muzeylarning nafaqat ilmiy-tadqiqot, balki ma'rifiy va tarbiyaviy funksiyalarini ham kuchaytirdi.

4. Xalqaro hamkorlikning kengaytirilishi: O'zbekiston YuNESKO bilan faol hamkorlikni yo'lga qo'ydi. Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz shaharlarining tarixiy markazlari YuNESKOning Jahon madaniy merosi ro'yxatiga kiritildi. Bu esa ushbu ob'ektlarning xalqaro maqomini mustahkamladi va ularni himoya qilishda xalqaro jamiyatning e'tiborini tortdi. Shuningdek, turli xalqaro jamg'armalar, donor tashkilotlar va universitetlar bilan hamkorlikda madaniy merosni o'rganish, restavratsiya qilish va targ'ib qilishga qaratilgan ko'plab loyihalar amalga oshirildi.

5. Turizmning rivojlantirilishi: Tarixiy merosni tiklash va muhofaza qilish siyosati turizmni rivojlantirish bilan chambarchas bog'liqdir. Madaniy meros ob'ektlari turizm infratuzilmasini rivojlantirish uchun asos bo'ldi. Mehmonxonalar, sayyohlik markazlari, transport infratuzilmasi yaxshilandi. Natijada, O'zbekistonga tashrif buyuruvchi xorijiy sayyohlar soni sezilarli darajada oshdi. Quyidagi jadvallar ushbu yo'nalishdagi ba'zi aniq ma'lumotlarni aks ettiradi:

Jadval 1:

**YuNESKOning Jahon Madaniy Merosi Ro'yxatiga
Kiritilgan O'zbekiston Ob'ektlari**

Ob'ekt nomi	Kiritilgan yil	Eslatma
Ichan Qal'a	1990	Xivadagi devor bilan o'ralgan tarixiy shahar.
Buxoro tarixiy markazi	1993	Markaziy Osiyodagi eng to'liq saqlangan o'rta asr shaharlaridan biri.
Shahrisabz tarixiy markazi	2000	Temuriylar davrining yodgorliklari joylashgan.
Samarqand – Madaniyatlar chorrahasi	2001	Buyuk ipak yo'li bo'yidagi qadimiy shahar.

Jadval 2:

O'zbekistonga tashrif buyurgan xorijiy sayyohlar soni (ming kishi)

Yil	Sayyohlar soni (ming)	Eslatma
2010	1,200	O'rtacha barqarorlik.
2015	2,000	Turizm siyosatida sezilarli faollashuv.
2019	6,700	Sayyohlar soni keskin o'sdi (pandemiyadan oldin).
2023	7,000	Pandemiyadan keyin qayta tiklanish va o'sish.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonning mustaqillik davridagi tarixiy merosni tiklash va muhofaza qilish siyosati juda samarali bo'lgan. Qonunchilik bazasining mustahkamlanishi, keng ko'lamli restavratsiya ishlari, muzeylar faoliyatining modernizatsiyasi va xalqaro hamkorlikning kengaytirilishi mamlakatning madaniy merosini asrab-avaylashda muhim rol o'ynadi. Bu esa o'z navbatida madaniy turizmni rivojlantirishga, iqtisodiyotga sezilarli darajada hissa qo'shishga va O'zbekistonning xalqaro sahnadagi obro'sini oshirishga xizmat qildi. Biroq, hali ham hal qilinishi lozim bo'lgan muammolar mavjud. Bularga madaniy meros ob'ektlarini saqlash uchun moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, ularni buzilish va talon-tarajdan himoya qilish, shuningdek, madaniy merosni raqamlashtirish va ommaga yanada kengroq targ'ib qilish masalalari kiradi.

O'zbekistonning mustaqillik davridagi tarixiy merosni tiklash va muhofaza qilish siyosati milliy o'zlikni tiklash va mamlakatning xalqaro sahnadagi o'rnini mustahkamlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ldi. Sovet davridagi cheklovlardan so'ng, mustaqillik milliy qadriyatlarga qaytish, unutilgan sahifalarni ochish va ajdodlarimizdan qolgan bebaho merosni yangidan qadrlash imkonini berdi. Davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilangan ushbu jarayon keng qamrovli va tizimli xarakterga ega bo'ldi.

Kelajakda ushbu siyosatni yanada takomillashtirish zarur. Moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, xususiy sektor va nodavlat tashkilotlarni jalb qilish orqali madaniy merosni asrab-avaylash ishlarini yanada kuchaytirish lozim. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalardan, jumladan, sun'iy intellekt va virtual reallikdan foydalangan holda madaniy merosni targ'ib qilish va uni keng omma uchun yanada ochiq qilish imkoniyatlarini o'rganish muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qayumov, A. — O'zbekiston madaniy merosi durdonalari — Toshkent: Sharq, 2005, b. 15-30.
2. Ahmedov, B. — O'zbekiston tarixi: manbalar va tadqiqotlar — Toshkent: Fan, 2001, b. 45-60.
3. Rtveladze, E. — O'zbekiston qadimiy sivilizatsiyalar chorrahasi — Toshkent: San'at, 2007, b. 80-95.
4. Sirojiddinov, Sh. — Madaniy merosni asrashning huquqiy asoslari — Toshkent: Adolat, 2010, b. 25-40.
5. Saidjonov, M. — Muzeylar va madaniy merosni targ'ib qilish — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2015, b. 50-70.
6. Islomov, Z. — O'zbekiston turizmi va madaniy merosning roli — Toshkent: Yangi Asr Avlodi, 2018, b. 100-120.